

*De nacht
van 22 op 23 juni 1943*

Deze foto toont het type vliegtuig dat in juni 1943 op Wittevrouwen neerstortte: de Avro-Lancaster B. III.

(Foto: Kon. Luchtmacht Voorlichtingsdienst).

Het vliegtuig op Wittevrouwen

Hieronder volgt het slot van de bijdragen van de heren Cocural en Zwaaf jr. over de dramatische gebeurtenissen in juni 1943. De eerste twee artikelen verschenen in de Maandbladen van juni en augustus.

Vijf leden van de vliegtuigbemanning zijn nog in de lucht, of bij hun val, om het leven gekomen en enkele dagen later op de begraafplaats Soestbergen begraven. Hun graven, nu natuurlijk voorzien van de bekende geallieerde stenen, zijn daar nog steeds te vinden. Het zijn twee Canadezen, piloot-officer (2e luitenant) G. W. Armstrong en warrant-

officer II (sergeant-majoor) J. B. S. P. H. David, die bij de Royal Air Force dienst deden; eerstgenoemde was de piloot-commandant van het toestel, de ander de bommenrichter. Ook de Engelse navigator, de radiotelegrafist en een van de luchtschutters kwamen om. Het zijn achtereenvolgens flight-sergeant (sergeant 1e klas) J. J. Mansfield, sergeant D. E. Williams, een 31-jarige Londenaar, en flying officer (1e luitenant) S. Blackhurst, 22 jaar, afkomstig uit South Kensington, Londen. Flight-sergeant A. R. Laing, een Engelsman uit Manchester, en E. Bellis, van wie verder niets bekend is, hebben er destijds het leven afgebracht.

MAANDBLAD

oud-utrecht

48e jaargang - nummer 9 - oktober 1975

Vereniging tot beoefening en tot verspreiding van de kennis der geschiedenis van de stad en de provincie Utrecht

Voorzitter:

A. H. R. Hoogezand, Zandpad 87, Breukelen, tel. (03462) 23 62.

Secretaris:

drs. H. L. Ph. Leeuwenberg, p/a Rijksarchief, Alexander Numankade 201, Utrecht, tel. (030) 71 00 44.

Penningmeester:

D. A. Belderbos, Kromme Nieuwegracht 19, Utrecht, tel. (030) 31 23 18.

Administratie:

mevr. M. Uittenbogaard-van Terwisga, Titus Brandsmalaan 17, Vleuten, tel. (03407) 19 86.

Redactie:

G. J. Röhner, p/a Alexander Numankade 199, Utrecht, tel. (030) 71 18 14, actualiteit.

H. Sneijder, Oasedreef 2, Utrecht, tel. (030) 61 60 91, eindredactie.

Mej. drs. L. van Tongerlo, Euterpedreef 52, Utrecht, tel. (030) 62 12 26, historie.

Redactieadres:

Oasedreef 2.

Een van hen moet luchtschutter zijn geweest, de ander de boordwerktuigkundige. Laing is aan zijn parachute neergekomen in de tuin achter Takstraat 8, Bellis bij de Veeartsenijkundige Faculteit. Beiden waren wel gewond, zijn ter plaatse verbonden, gevangengenomen en na ondervraging afgevoerd naar een krijgsgevangenenkamp. Over hun lot is nog niets achterhaald.

Hun vliegtuig kon dank zij de foto's van de brokstukken gedetermineerd worden als een Avro-Lancaster B. III. Uit Engelse gegevens is verder gebleken dat het serienummer ED-928 was, dat het gebouwd was in de fabriek van A. V. Roe te Chadderton en geassembleerd te Woodford in begin 1943. Op 2 mei 1943 was het afgeleverd aan het 97e squadron van de Royal Air Force, dat op dat moment zijn basis had op het vliegveld Bourn in Cambridgeshire.

Beste bommenwerper

De Lancaster was een 4-motorige bommenwerper, die begin 1942 ontwikkeld was uit de Avro-Manchester en sinds het begin van 1943 de ruggraat van Bomber Command vormde, de strategische bommenwerpersgroep van de R.A.F. Het is de beste bommenwerper van Engeland geweest gedurende de hele verdere oorlog. In totaal zijn er 7377 Lancasters gebouwd. Hiervan gingen er ongeveer 3500 verloren boven Duitsland, de bezette gebieden en de Noordzee, terwijl er nog eens plusminus 425 boven Engeland vielen ten gevolge van vijandelijke beschadigingen, zodat we wel mogen stellen dat ongeveer 53 % door oorlogshandelingen verloren is gegaan.

De bemanning bestond meestal uit 7 man. Een eenvoudige rekensom leert dus, dat met de toestellen ruim 27.000 bemanningsleden verloren gingen. Van hen heeft ongeveer 15 % de oorlog hetzelfde in gevangenschap hetzelfde op onderduikadressen overleefd; slechts enkelen wisten nog tijdens de oorlog Engeland weer te bereiken.

Het „Utrechtse“ vliegtuig, de ED-928, had vóór de fatale nacht 54 uur gevlogen. Stellen we de gemiddelde vluchtduur tijdens operaties op 6 uur, inclusief enkele trainingsuren, dan zal dit toestel ongeveer 9 aanvalsvluchten hebben uitgevoerd.

Het 97e Squadron had als codeletters OF, terwijl ieder toestel bovendien zijn eigen codeletter voerde. In dit geval was het een B. Op beiden zijden van deze Lancaster kwamen deze letters dan ook voor, OF vóór het nationaliteitsteken, B erachter. Het 97e Squadron was een van de eerste squadrons die met de Lancasters werden uitgerust, al in maart 1942. In april 1943 werd het 97e Squadron ingedeeld bij de 8e Groep. In deze groep waren alle zogenaamde Pathfinder Squadrons bijeengebracht. De taak van deze „Padvinders“ was om vóór de hoofdmacht van de bommenwerpers uit het juiste doel aan te vliegen op het juiste en het

doel door middel van gekleurde merkbommen te markeren voor de hoofdmacht. Die kon dan zijn bommen werpen op de aangegeven plaatsen. Hing er een gesloten wolkendeck, dan wierpen de Pathfinders gekleurde lichtkogels aan parachutes boven de wolken uit.

Uiteraard werden niet alle vliegtuigen van de 8e groep als „merkers“ gebruikt. Slechts een klein gedeelte voerde die taak uit, de overigen kregen andere opdrachten. Zo waren er ook zogenaamd „Backers up“, „ondersteuners“. Deze hadden te taak om, als de aanval enige tijd, bijvoorbeeld een kwartier aan de gang was, de doelen opnieuw te markeren of reeds eerder gemarkeerde gebieden met brandbommen te bombarderen. De later volgende bommenwerpers wierpen hun last dan wel op de gemerkte of brandende gebieden.

Brandbommen

Gelet op het tijdstip waarop ons vliegtuig zich boven Utrecht bevond, 00.56 uur, en het moment waarop het bombardement van het doel (Mülheim en omgeving) begon, namelijk om ongeveer 01.15, lijkt het erop dat de ED-928 pas na kwart over één boven het doelgebied aangekomen zou zijn en dus de kans daarom groot dat het zo'n „Backers up“-taak had. Ook de vele brandbommen in Wittevrouwen kunnen een aanwijzing daarvoor zijn.

Zoals gezegd vormde Mülheim in het Ruhrgebied met zijn omgeving het doelgebied van die nacht; ook Oberhausen, Essen en Hülse zijn toen aangevallen. De aanval maakte deel uit van de zogenaamde „Battle of the Ruhr“, een periode van intensieve bombardementen op het Roergebied, begonnen met een aanval op Essen in de nacht van 5 op 6 maart 1943, eindigende met een aanval op Aken in de nacht van 13 op 14 juli van datzelfde jaar.

In de late avond van de 22e juni stegen van tientallen vliegvelden in Oost-Engeland 557 Lancasters, Halifaxes, Stirlings en Wellingtons op naar het opgegeven doel. Vast staat dat 58 daarvan niet boven het doelgebied zijn verschenen, door technische defecten teruggekeerd, door de vijand afgeschoten, of misschien ook verdwaald boven Duitsland. Rond kwart over één gaven 12 Mosquito's, uitgerust met een speciaal navigatiesysteem (OBOE), het doel met merkbommen aan, ondersteund door 52 zware bommenwerpers (waartoe wellicht de ED-928 had moeten behoren). Daarop bombardeerden de overige bommenwerpers de gemerkte doelen.

Een vracht van 1643 ton bommen verwoestte een groot deel van het centrum van Mülheim rond om het Hauptbahnhof. Hülse was ook al eerder aangevallen door B-17's, de „vliegende forten“ van de Amerikaanse luchtmacht. Dat wil zeggen dat het het eerste geval was van de zogenaamde „round the clock“-bombardementen. Kort tevoren

Grabmeldung an den Wehrmacht-Gräber-Offizier 24 beim F.O.N. Hilversum

Absender (Truppenteil (offen): Wehrmachtkommandantur Utrecht)		Nationalität des Toten (nur bei Verbliebenen oder Feindgefangenen): <u>Engländer</u>	
Post-Nr.: _____		Tod erfolgte a) im Felde (Kriegsschauplatz): _____	
um (Absende-Tag): <u>28.6.45</u>		b) im Heimatgebiet (Wehrkreis): _____	
_____		c) im Ausland (Staat): <u>Niederlande</u>	
_____		Begräbnisort: _____	
_____		Gemeinde, Kreis: <u>Utrecht</u>	
_____		Hausnummer und Entfernung von dem nächsten größeren Ort: _____	
_____		Feldgrab, Kriegerfriedhof, Gemeindefriedhof <u>Soestbergen</u>	
_____		Einzelgrab Nr. <u>5</u> Kameradengrab	
_____		Reihengrab Nr. _____	
_____		Lage der Grabstätte: <u>Veg 13-11</u>	
_____		Vermerke über den Toten (Getötet durch Feindeinwirkung (Art der Verwundung): <u>Fliegerbeschuss Deutsche</u>	
_____		<u>Jager</u>	
_____		Unfall, Krankheit, Selbstmord (anbedingt angeben, ab mit od. ohne milit. Ehren beigesetzt)	
_____		Erchieben laut Urteil: _____	
_____		*) Nicht-zurechenbar streichen!	
_____		Das Grab ist vom WGO erlaubt unter der Nr. _____	
_____		_____	

b-Lagekreuz auf der Rückseite zeichnen!
gestellten Fragen sind möglichst lückenlos und gewissenhaft zu beantworten.
are, deutliche Schrift!
appenteil und Feldpostnummer dürfen zusammen angegeben werden!

Duitse begraafvergunning voor de piloot G. W. Armstrong. (uit het archief van de Alg. Begraafplaatsen; foto: Gem. Archiefdienst Utrecht).

en voor deze vorm van bombardementen afmaken gemaakt tussen de Engelse en de Amerikaanse luchtmachten. Hamburg zou een maand er aan zo'n serie etmaalsaanvallen ten onder gaan.

Verliezen

aan de 557 gestarte toestellen zijn er 35 verloren gegaan; volgens Duitse telling - met een totaal aan 38 - 14 ten gevolge van luchtafweergeschut en 4 door nachtjagers. Van de neergeschoten 35 zijn er liefst 22 in Nederland terecht gekomen. Vier van deze 22 zijn in stad en provincie Utrecht gevallen, namelijk, behalve het reeds beschreven vliegtuig; - een 4-motorige Halifax bommenwerper van het 76e Squadron achter Slot Zuilen. Hiervan is één bemanningslid omgekomen (en ook op Soestbergen aan de Gansstraat te Utrecht begraven). De overige zes zijn óf krijgsgevangenen gemaakt óf hebben weten te ontsnappen. - een Halifax van het 78e Sqadron viel op een boerderij in Renswoude. De bemanning verloor het leven; in de boerderij vielen geen slachtoffers. - een Lancaster B. III, ED-599, viel bij Maarn, waarbij eveneens de hele bemanning omkwam. A. Cocural en L. Zwaaf jr.

MEMO

De excursiecommissie herinnert u nog even aan de expositie „Oudegracht in de bocht”. Op dinsdagavond 28 oktober, 20.00 uur, zal dr. J. E. A. L. Struick een rondleiding verzorgen. Adres van het archief: Alexander Numankade 199, Utrecht.

Ledenvergadering

Het bestuur van de Vereniging Oud-Utrecht nodigt de leden uit tot het bijwonen van de algemene najaarsledenvergadering op **woensdag 19 november** om 19.30 uur in het Gemeentearchief, Alexander Numankade 199.

Agenda:

1. Opening.
2. Notulen van de algemene voorjaarsledenvergadering van 23 april 1975.
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Begroting 1976.
5. Geveltekenfonds.
6. Verkiezing nieuwe bestuursleden.
Wegens studieredenen zal de heer H. L. Ph. Leeuwenberg, secretaris, zijn functie neerleggen. De heer D. A. Belderbos, penningmeester, ziet zich wegens al te grote drukte in zijn dagelijkse werk gedwongen een einde te maken aan zijn penningmeesterschap. Het bestuur stelt voor als nieuwe leden in de functie van resp. secretaris en penningmeester de heren D. P. Snoep en W. Uittenbogaard. Namen van eventuele tegenkandidaten kunnen schriftelijk worden aangemeld bij het secretariaat vóór 17 november.

7. Excursies.
8. Rondvraag.
9. Sluiting.

Na afloop van het huishoudelijke gedeelte van de vergadering en de daarop aansluitende koffiepaauze zal om ca. 20.45 uur Jkv. dr. J. M. van Winter een lezing houden over Utrecht aan de Rijn. Hierbij zullen lichtbeelden van haarzelf en van de stadsarcheoloog van Utrecht drs. T. Hoekstra worden getoond, toegelicht door de laatste.